

עומק הפשט

גליון נושא:

בס"ד, יום ג' פרשת דברים ב' מנחם אב תשע"ז
מסכת גיטין דף מה.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעייין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

'חילופי שבויים'

פנינים

דיני נפשות!

לפני הכניסה למעמקי הנדון ההלכתי, יש להקדים, מה שכבר ידוע ומפורסם, שממשלת ישראל אינה מצייתת לדיני התורה, ב'מגילת העצמאות' של מדינת ישראל שנחתם ביום ה' אייר תש"ח כתוב בפירוש, שהמדינה תתנהל ב'חופש דת', כלומר שאינה כפופה לחוקי התורה - עפרא לפומייהו. וכבר ייסד הגר"ח מברסק זצ"ל שהציונים הקימו את המדינה, כדי להשיג את מטרותם לעקור תורה מישראל. ולא להיפך.

אי לכך, המטרה בגליון זה, לברר מהיבט הלכתי בלבד, מה היה צריך להיות פסק הדין, אילו היו 'מקבלי ההחלטות' מצייתים לגדולי הדור! ואם כי לא הגענו לדרגה שנוכל להכריע בדיני נפשות, אולם תורה היא וללמוד אנו צריכים. 'להלכה ולא למעשה'.

כאשר התאוננו בפני הגר"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז', על כך שהחלטות הוותיק גורל בארץ ישראל, בשאלות של פיקוח נפש, מוכרעות על ידי נציגים ואישי ציבור ש'לא קראו ולא שנו', המושפעים משיקולים פוליטיים צרים. והיה צריך להיות, שהדרג המדיני יחד עם הדרג הצבאי, יבואו לשאול בעצת גדולי התורה, מה לעשות בנידונים החמורים, שעומדים על הפרק?

השיב רבי שמואל; אדרבה 'פונקט פאקערט' (בדיוק להיפך) אנו שמחים בעובדה שמקבלי ההחלטות אינם באים לשאול אותנו מה לעשות, - וכי יש לנו 'סנהדרין גדולה' אשר בכוחם לדון דיני נפשות? הרי באמת קשה מאוד להכריע בדברים כאלו! (מפי השמועה). ❖

מחיר יקר

תנן (גיטין דף מה.) אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן 'מפני תקון העולם'. ואין מבריחין את השבויין 'מפני תקון העולם'. רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבויין.

איבעיא: נחלקו בגמ' (גיטין דף מה.) מהו 'תיקון העולם', אם משום 'דוחקא דציבורא', שאין לדחוק את הציבור לשלם מחיר מופקע עבור פדיון השבויים, כי כתוצאה מכך הציבור יתרושש מכספו ויבואו לידי עניות (רש"י ד"ה מפני דוחקא). או משום 'דלא ליגרבו ולייתו', כי אם נכנע לדרישותיהם המופרזות של השבאים, הם ימשיכו בפעולותיהם המושחתות ביתר שאת, ו'תיקון העולם' הוא לא להיכנע לדרישות שלהם.

נפקא מינה בין הטעמים, עולה מדברי הגמ' (עיין רש"י ד"ה או דלמא), כאשר יש לשבוי קרוב או ידיד עשיר שמעוניין לפדותו, הטעם של 'דוחקא דציבורא' לא יאסור עליו לפדותו, כי התשלום הגבוה לא נופל על הציבור, אך הטעם 'דלא ליגרבו ולייתו' שייך גם כשקרובי השבוי יפדוהו ב'יותר מכדי דמיו', כי עדיין מעשה זה יגרום לשבאים לשוב על מעשיהם.

כתב הרא"ש שבסוגיית הגמרא בגיטין, לא נפשטה הבעיא מה הטעם ש'אין פודים יותר מכדי דמיהם', האם 'משום דוחקא דציבורא', או 'משום דלא ליגרבו'. [מלשונו משמע שרשאים לפדותו מספק].

1. להלכה

ליגרבו: שיטת הרמב"ם (פרק ח' ממתנות עניים הלכה י"ב) והשו"ע (יו"ד סימן רנב סעיף ד'), שהלכה כמו הצד בגמ' שטעם האיסור הוא 'משום דלא ליגרבו', ואפילו רוצים לפדות, אסור

ביותר מכדי דמיו, 'שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם'. וכן מדייק הרמב"ן (בגיטין, ובמלחמות ברכות דף כ, יב. בדפי הרי"ף) מדברי הרי"ף שנוקט להלכה את הטעם 'משום דלא ליגרבו', ואף באשתו אסור לפדות כרשב"ג.

ספק: והנה הר"ן מצדד, שכוונת הראשונים, שמספק מחמירים כטעם 'דלא ליגרבו', מדין 'שב ואל תעשה', מכיון שלא נפשטה האיבעיא. ובחידושי הר"ן מכתב יד הגירסה להיפך, שמספק מקילים, ורשאי לפדות ביותר מכדי דמיו אם ירצה.

דוחקא: מאידך הים של שלמה (סימן סו עב) נוקט להלכה, את הטעם של 'דוחקא דציבורא'. וכתב שהמנהג אצלם ובתוגרמא וסביבותיה, לפדות אף יותר מכדי דמיהם, כי הם 'ויתרו על דוחקם', וה' יוסף על שכרם, ופעולתם לפני ה' צפון בעולם הבא. וכן במקום סכנת נפשות, המנהג הוא לפדות אף ביותר מכדי דמיהם.

תעריף: בגדר 'שיעור כדי דמיהם', מסופר בגמ' (גיטין מה.) על לוי בר דרגא שפדה את בתו במחיר של 130,000 דינרי זהב, וזה היה יותר מ'כדי דמיה'. אך לא נתברר איך לשום 'כדי דמיהם'.

שוק העבדים: דעתו הנחרצת של המהר"ם לובלין (שאלה טו), לענין נער שהיה שבוי בידי ישמעאלים בסכנת מוות, עקב עלילת שקר, ואפשר לפדותו בדמים מרובים, שם הכריע 'שלא מצאנו באחרונים שום גילוי דעת, שבזמננו ישתנה הדין מדינא דגמרא', ולכן לא יפדוהו, אלא כפי ערך שנמכר עבד כמותו בשוק העבדים.

מחיר פדיון: אולם הרדב"ז (שו"ת חלק א' סימן מ') הובא בפתחי תשובה (סימן רנב ס"ק ה) כתב, ש'כדי דמיהן' היינו כמו שפודים שבויי גויים, ולא כמו שנמכר עבד בשוק. ולימד זכות על מה שפודים ביותר מכדי דמיהן, וסיים דמצוה רבה יש בזה. וכתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דרך אמונה מתנות עניים פרק ח' סעיף יב ס"ק עח) במקום שיש חשש שיהרגוהו, נחלקו האחרונים. ובזמננו לכו"ע חייבין לפדותן במקום סכנת נפשות. והרי נפסק בשו"ע (סעיף ו') כמסקנת הגמ', שכשיש סכנת נפשות, פודים גם את מי שמוכר עצמו לעכו"ם, אפילו כמה פעמים.

נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ

2. מהו המחיר של חיי אדם???

תעריף: כל דברי המשנה והפוסקים בסוגיית פדיון שבויים דנו, כמה כסף יש להשקיע בכדי לפדות שבוי, ומהו 'כדי דמיהם'. אולם לא קבעו 'תג מחיר', מה יהיה הדין, כאשר מדובר על 'אנשים תמורת אנשים', כגון בעסקאות חילופי שבויים, אימתי נחשב 'יותר מכדי דמיהם'.

בנדון כבד משקל זה עלינו לברר; א. מה הכרעת הפוסקים בדין 'יותר מכדי דמיהם', בפרט לשיטת הרדב"ז ש'כדי דמיהם' נקבע ביחס למחיר של שבוי, ולא לפי מחיר עבד בשוק, וסביר להניח שיהודי אחד שווה יותר מאלף ערבים. ב. האם יש אופנים בהם מותר לפדות גם 'יותר מכדי דמיהם'. ג. האם 'ודאי סכנת נפשות' של השבוי, גוברת על 'ספק סכנת נפשות', שיכול להיגרם משחרור המחבלים הרוצחים. ד. מה הדין כאשר השבאי מציב אולטימטום, שאם לא יקוימו דרישותיו עד שעה מסוימת, השבוי יוצא להורג. זה אינו דומה לשבוי המוזכר בגמ', שהוא בעל סיכון קלוש שייהרג, כמבואר בגמ' (ב"ב ח:): שהשבאי יכול לעשות בשבוי כל חפצו, למוות, לחרב, ולרעב – כלומר שלא בטוח שהשבאי יהרוג את השבוי.

3. דרישות מופרזות של 'ארגוני הטרור'

גלעד שליט: החייל הישראלי גלעד שליט, נחטף על ידי פעילי ה'חמאס', באזור כרם שלום בתאריך כט סיון תשס"ו, והוחזק בשבי ברצועת עזה, במשך כחמש שנים וארבעה חודשים (1,941 ימים). שליט שוחרר והושב לישראל בתאריך כ' תשרי תשע"ב, במסגרת 'עסקת החלפת שבויים', בין ישראל ל'חמאס', תמורת שחרור 1,027 אסירים מחבלים, ביניהם מאות אסירי עולם, עם 'דם על הידים'. כפי שנעשה בעבר בעסקת ג'יבריל.

שבעה הרוגים: השאלה המרכזית בתקופת שביו של גלעד היתה; האם מוצדק לשלם את ה'מחיר המופרז', שדרשו חוטפיו תמורת שחרורו, שכלל שחרור של מאות מחבלים רוצחים צמאי דם,

מנהג ישראל תורה

תלמיד חכם

נפסק בשו"ע (יו"ד סימן רנב סעיף ד) כדברי **התוס'** (גיטין דף מה. ד"ה דלא, דף נח. ד"ה כל) **והים של שלמה** (סימן סו) שתלמיד חכם פודים אותו בדמים מרובים, ומטעם זה פדה רבי יהושע בן חנניה בממון מרובה, את התינוק המופלג בחכמה, מבית האסורים, שגדל ונהיה מורה הוראה בישראל, והוא רבי ישמעאל בן אלישע.

והוסיף **הרמב"ן** שתלמיד חכם פודין בכל מחיר, אפילו שיתכן ש'יגרבו טפי', כי אם יאבד אין לנו אחר כמותו, מה שאין כן באיבוד נפש מישראל, הרבה יש לנו כיוצא בו. כמבואר **במדרש** (בראשית רבה מקץ צא) על הפסוק **וְהַחֲכָמָה מֵאִין תִּמָּצָא** (איוב כח, יב) שחכם שמת, מי יתן לנו אחר תמורתו. ומבואר **בגמ'** (הוריות דף יג.) שפדיית תלמיד חכם, קודמת לפדיית מלך.

נימוק הפוך כתב **בשו"ת רדב"ז** (א תצח), שבתלמיד חכם אין חשש 'ליגרבו', כי אין שכיח תלמידי חכמים, והשבאי אינו יודע מי תלמיד חכם. ועוד שבשעת הפדייה צריך לומר לשבאי, שמפני שהוא תלמיד חכם, משלמים עליו הרבה. והמאירי כתב שכח התורה מגן על התלמיד חכם, שלא ילקח שוב בשבי.

מעשה נורא! מוסיף ומספר הים של שלמה; **המהר"ם מרוטנבורג** היה תפוס בידי מלך רומי בעיר אנזיסהיים, במגדל אייגזהם, 14 שנים, 7 בחייו ועוד 7 במותו (**נתפס**; ד' תמוז ה' אלפים מ"ו. **נפט**; יט אייר ה' אלפים נ"ג. **נקבר**; ד' אדר ה' אלפים ס'. קובץ המעין לג עמוד 136). השר תבע מן הקהילות סכום גדול תמורת שחרורו, ולא הניח להם המהר"ם לפדותו, מטעם שהיה זה 'יותר מכדי דמיהם'. ניתן לקבורה בהשתדלות ר' אלכסנדר זיסקינד ווימפין מפפד"מ, שנתן ממון רב למלך, ואף זכה להיקבר על ידו. המצבות והקברים קיימים עד היום.

ותמה הים של שלמה, הרי המהר"ם היה תלמיד חכם מופלג, שלא היה כמותו בדורו בתורה ובחסידות, ומותר לפדותו בכל ממון שבעולם. גם אם מרוב ענוותנותו לא רצה להחזיק עצמו כמופלג בתורה, עדיין היה לו לחוש על 'ביטול תורה', כאשר כתב בעצמו, שהיה יושב בחושך וצלמוות, בלי תורה ואורה, והיה מקונן שלא היו אצלו ספרי הפוסקים והתוספות וכו', ורבים צריכים לו. ועוד שזכות הציבור לוותר על 'דוחקם', ועוד שבסכנת נפשות פודים אף ביותר מכדי דמיו.

ותירץ הים של שלמה, שחשש המהר"ם, שכעת יעשו כן לשאר תלמידי חכמים המופלגים שבדור, עד שלא יספיק ממון הגולה לפדותם, ותשתכח תורה מישראל. לכן אמר החסיד, מוטב שתאבד מעט חכמה היותרת מישראל, ממה שתאבד חכמת התורה כל עיקר, ולכן ציוה שלא יפדוהו, כעין 'תיקון העולם' המבואר בסוגיא. ואכן כך היה, ומאז פסק אותו הדבר, ולא הוסיפו לתפוס עוד חכמי הגולה. ❖

קמינצקי זצ"ל, מגדולי התורה ומראשי אגודת ישראל בארה"ב, התנגד לתשלום הכופר המופרז, ונימוקו עמו (**בעקבי הצאן**, ירושלים תשנ"ז, עמוד רו) שדין זה שמותר לפדות בממון רב נאמר רק בשעת שלום, אבל בשעת מלחמה אסור לפדות בממון רב, שכסף הפדיון מחזק את האויב במלחמתו. מאידך בספר **מריצי התורה מעולם החסידות** (כרך ז') מסופר על הוראת האדמו"ר **מבעלזא זצ"ל** בשואה האיומה, שחיביים להוציא 'יותר מכדי דמיהם' להציל אחרים, ולא שייך בזה הכלל ש'אין פודין יותר מכדי דמיהן'. כמו בשעת חורבן הבית.

כישלון: נחשון וקסמן הי"ד נחטף בידי מחבלים בשנת תשנ"ה, לאחר מספר ימים התגלה שהוא מוחזק בבית בכפר ביר נבאללה, במהלך הפעולה לשחרורו רצחו המחבלים את נחשון וקסמן, וחייל נוסף נהרג. מקרה זה עורר את הנדון בשאלת 'המחיר של חילוץ בכוח', לעומת 'היענות לדרישות החוטפים'.

קרבן סירוב: בכסלו תשנ"ג נחטף בלוד נסים טולידאנו הי"ד, המחבלים הציגו תנאי לשחרורו, את שחרור אחד מראשיהם שנידון למאסר עולם, באשמת השתתפות ברצח יהודים. ואם לא ישחררוהו עד 9 בערב, יהרגוהו. וכך עשו. השאלה מתבקשת האם לפי ההלכה צריכים להיענות לתביעה כדי להציל את חייו?

4. דעת האוסרים

לא משתלם: מטו משמיה דהג"ר רפאל שמואלביץ זצ"ל (מ.ק.), וכן שמעתי בשם הג"ר משה שטרנבוך שליט"א, וכן דעת הרבה רבנים שליט"א, כאשר רוצים לבצע 'עיסקת חילופי שבויים' ולשחרר את המחבלים, כדוגמת 'מבצע אנטבה', או החייל השבוי 'גלעד שליט', יש לחוש למה שיגרם 'פיקוח נפש' מכח שחרור המחבלים, למרות הצער הגדול הכרוך בהותרת החטופים בשבי. ומכמה טעמים;

א. זה יותר מכדי דמיהן, ואין חולק על הדין המפורש במשנה, 'אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן' מפני תיקון העולם. ב. גם לדעת הסוברים, שבמקום פיקוח נפש אין איסור לפדות 'יותר מכדי דמיהן', עדיין השחרור יעודד את הרוצחים לחטוף עוד יהודים למטרות מיקוח. ג. שחרור מחבלים עלול לסכן בעתיד יהודים, על ידי פיגועים וכדומה (כפי שעניינו הרואות, שאכן 'אשר יגורנו בא לנו'), ו'מאי חזית' לחשוש לסכנת השבויים עכשיו, יותר מאשר לסכנת נפשות עתידית, בשונה מהנדון של חילופין תמורת כסף, שם לא קיים שיקול זה.

ד. מבואר בתוספתא (תרומות פרק ז' הלכה כ') אם אמרו הגויים תנו לנו אחד, ואם לאו אנו הורגים את כולכם, לתנא קמא ימותו כולם ואל ימסרו אחד להריגה. לר' יהודה אם ודאי יהרג ימסרוהו להריגה. ואם ייחדו אחד ימסרוהו להריגה ואל יהרגו. וגם כאן השבוי כבר מסור להריגה, ואין נסכן נפשות ישראל להצלתו. ה. היישוב היהודי בארץ ישראל שרוי תמיד במצב של מלחמה, ולכן אין נכון לדון בכללי 'פיקוח נפש' הרגילים, אלא בדיני מלחמה, ואין לך כישלון גדול מזה, שמשחררים אלף טרוריסטים תמורת יהודי אחד. ו. יש לבדוק בשטרי יוחסין, האם אכן השבוי יהודי על פי דיני תורה.

ז. אם השבוי הוא יהודי 'מומר' לדעת הפוסקים שאין כיום דין 'תינוק שנשבה', אין חיוב לפדות, כמו שנפסק בשו"ע (ריש סימן רנ"א) שאפילו מומר לתיאבון אין חיוב לפדות. ורב אמי רצה לפדות לפניו משורת הדין (על פי הסמ"ג). ומומר להכעיס אסור לפדות. כמשמעות לשון רש"י (גיטין דף מז. ד"ה אימא לתיאבון). ודלא כתוס' (עבודה זרה דף כו:) שמומר לתיאבון חייב להחיותו, ולהכעיס אינו מחויב להחיותו.

5. דעת המתירים

חיוב: מאידך מספר הרב אברהם הלוי הורביץ (בספרו ארחות רבנו מהדורה ישנה ח"א עמוד שס"ז) ששמע בעצמו מהסתייפלער זצ"ל בשעת 'מבצע אנטבה', שסירב להתערב בהיבט הפוליטי, אולם אמר, שלמעשה מצד ההלכה חייבים לשחרר מחבלים תמורת החטופים, משום פיקוח נפש. אך אם הממשלה מסרבת יש לזה צד בהלכה, כי הן אמנם שהטעם של 'דוחקא דציבורא' לא שייך במדינה, אך הטעם ש'לא ליגרבו' שייך, פן יחטפו עוד מטוסים, והרי הפתחי תשובה (יו"ד סימן רנב ס"ק ד') מביא פוסקים שהכריעו כהטעם הזה. הדבר תלוי גם בשני תירוצי התוס' (גיטין דף נח.). האם בפיקוח נפש אין פודין יותר מכדי דמיהן. וכן נוקט הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל (בספרו מנחת יצחק ליקוטים סימן קי) מכיון שהשבויים במצב של פיקוח נפש, מותר לשחרר את האסירים אף שזה יותר מכדי דמיהן.

וכן דעת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שיעורי תורה לרופאים סימן קלח, שערי הוראה קובץ ח') שחייבים במקום פיקוח נפש, לבצע את העיסקה, שלא שייך כאן הטעם, של 'אין פודים את השבויים יותר מכדי דמיהם', משום תיקון העולם כדי ש'לא ליגרבו', כי שונאי ישראל עושים בלאו הכי כל שביכולתם, לחטוף ולהרוג, ה' יפר עצתם, וכעין שכתבו התוס' (גיטין דף מה. ד"ה דלא) דבשעת חורבן הבית לא שייך 'דלא ליגרבו', כי בלאו הכי ישראל נתונים למשיסה.

הערות מבני החבורה

מעלת פדיון שבויים...

מבואר בגמ' (בבא בתרא דף ח:) פדיון שבויים היא 'מצוה רבה', וקודמת לפרנסת עניים וכסותן. וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סימן רנב סעיף א') שלכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו, יכולים לשנות לפדיון שבויים, שאין מצוה גדולה כפדיון שבויים.

המקור הוא מהפסוק 'אֲשֶׁר לַמָּוֶת וְאֲשֶׁר לַחַרְבֹּת וְאֲשֶׁר לַרְעָב וְאֲשֶׁר לַשָּׁבִי לַשָּׁבִי' (ירמיהו טו, ב), חרב קשה ממות שמתנוול וכתוב 'יָקָר בְּעֵינַי ה' הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו' (תהלים קטז טו), רעב קשה מחרב, שמצטער וכתוב 'טוֹבִים הָיוּ חֲלָלֵי חָרֵב מִחֲלָלֵי רָעֵב' (איכה ד' ט'). שבי קשה מכולם, דכולהו איתנהו ביה.

וכותב הרמב"ם (מתנות עניים פרק ח' הלכה י') והשו"ע (יו"ד סימן רנב סעיף ב') השבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות, המעלים עיניו מפדיונו, עובר על לא תִאֲמַץ אֶת לִבְבְּךָ (דברים טו, ז). ועל לא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ (דברים טו, ז). ועל לא תַעֲמִיד עַל דָּם רֵעֶךָ (ויקרא יט, טז). ועל לא יִרְדְּנוּ בַּפֶּרֶךְ לְעֵינֶיךָ (ויקרא כה, נג). וביטל מצות פֶּתַח תִּפְתָּח אֶת יָדְךָ לוֹ (דברים טו, ח). ומצות וְחִי אֶחֱיד עִמָּךְ (ויקרא כה, לו). וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ (ויקרא יט, יח). הַצֵּל לְקַחִים לַמָּוֶת (משלי כד, יא). והרבה דברים כאלו.

ומוסיף השו"ע (סעיף ג'), כל רגע שמאחר לפדות השבויים כשאפשר להקדים ולפדותם, הרי הוא כאילו שופך דמים. ❖

מותר: וכן ידוע תשובת הגר"ע יוסף זצ"ל (שו"ת יביע אומר חלק י' חלק חו"מ סימן ו'), קובץ זכור לאברהם תשנ"ז עמודים ריג-רמב) בנדון 'מבצע אנטבה בהלכה', שהאריך לבאר, מדוע יש לבצע את העיסקה, ואף המליץ טרם 'עיסקת גלעד שליט', לשחרר אפילו את המחבל, שרצה לפגוע בו בשנת תשס"ד!! (רבינו עובדיה יוסף עמוד שנט). במהדורה החדשה של יביע אומר חו"מ חלק י' הוסיף הרב עובדיה בכתב ידו, שישב במושב מיוחד עם כמה מגדולי ישראל, והוסכם פה אחד שצריך לבצע את העיסקא המוצעת לחילופי שבויים.

גם הגר"ר יצחק שמואל שכטר שליט"א (חבר הבד"ץ ק"ק קריית צאנז נתניה, מחבר ספר שו"ת ישיב יצחק יט חלקים) מסיק, שלמרות כל שיקולי הבטיחות, סכנת הנפשות הוודאית של השבויים, עדיפה על ספק סכנת נפשות בעתיד.

כמו שהראשונים התירו להצילו, כשיש סכנת נפשות, אפילו כשמסר עצמו שוב לשבי, ולא חששו לתיקון העולם, כך גם בהחלפת שבויים, אין מתחשבים בסכנות עתידיות, שיחטפו עוד יהודים למטרות מיקוח.

מצוה: וכן מכריע הגר"ר שלמה זעפרני שליט"א (שמרו משפט חלק ד' עמוד תרפט), שבפרשיית 'גלעד שליט' מוטל על כל אחד, לעשות כל מה שביכולתו לשחרר את השבויים, כי כאשר יש פיקוח נפש, אין מתחשבים בכל ההשלכות שיכולות לצאת מכך. ומוסיף שהחייב מוטל על כל אחד לשחררו, אפילו יותר מכדי דמיו. נימוקו העיקרי לשיטתו הוא, שאין 'ספק פיקוח נפש' עתידי, מוציא מידי 'ודאי פיקוח נפש' שיש עכשיו. ויש סכנה מוחשית באופן ודאי לשבוי, וספק סכנה לעתיד, שהמחבל שמשתחרר לא חייב להיות שאכן יחזור לפגע.

עוד הביא נימוק נוסף (שמרו משפט חלק ב' סימן פז), מדברי הציץ אליעזר (חלק יג סימן ק), שיש הבדל מהותי בין תנאי מלחמה לתנאי שלום. שאמנם בתנאי שלום, אסור לסכן את עצמו להציל את חבירו, אך כיון שהיישוב היהודי בארץ ישראל שרוי תמיד במצב של מלחמה, יסוד ברור הוא, שבמלחמה מותר לסכן אפילו הרבה יהודים, משום ספק הצלת יהודי אחד. וכן מצדד הגר"ר ישעיהו שוורץ שליט"א בספרו משנת המשפט (עמוד קצז) שמותר לשחרר את המחבלים להציל את השבויים הנתונים כעת בסכנת חיים, עיין שם נימוקים נוספים.

וכן נוקט בשו"ת דבר יהושע (חלק ה' יו"ד סימן טו יז) שמותר לשחרר את המחבלים, במסגרת עיסקת חילופי שבויים. ואפילו שיתכן שהמחבלים האלו, ישובו לפגע ביהודים חס ושלום, יש לבטוח בד' שלא תבוא מכך סכנה, אבל כעת החובה 'לא לעמוד על דם' השבוי, הנמצא עכשיו בסכנה. ועוד שכתב מהר"י בן לב (ספר שני סימן מ'), ונפסק בש"ך (חו"מ קסג ס"ק יח), שרק אם ודאי יתפסו השבאים אחר במקומו, אסור לפדותו. אך אם רק ספק אם יתפסו אחר, מותר. וכאן זה בגדר ספק, שאין כאן ודאות גמורה, שמכח השחרור ירצחו עוד יהודים.

סיכום הגיליון:

6. דינים העולים

פדיון שבויים היא 'מצוה רבה' הקודמת לכל הצדקות, כי השבאי יכול לעשות בשבוי כל חפצו, למוות, לחרב, ולרעב. כל איחור בפדיון שבויים, שקול כשפיכת דמים.

אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהם, מפני תיקון העולם. מחלוקת בגמ', האם הטעם משום 'דוחקא דציבורא', או הטעם משום 'דלא ליגרבו ולייתו', ונפק"מ אם יש לשבוי קרוב עשיר. להלכה, כמה דעות בראשונים; 1. הטעם רק 'לא ליגרבו'. 2. הטעם רק 'דוחקא דציבורא'. 3. ספק ולחומר. 4. ספק ולקולא.

האופנים שמותר לפדות מהשבוי, יותר מכדי דמיהם; 1. במקום פיקוח נפש. 2. בזמן החורבן, שבלאו הכי ישראל נתונים למשיסה. 3. כשעתיד להיות מופלג בחכמה.

המהר"ם מרוטנבורג לא הסכים שיפדוהו בסכום גבוה, ומת בשבוי, מחשש שהשר יתפוס עוד גדולי תורה, למרות שהיה מותר לו משום 'סכנת נפשות', ומשום 'גדול הדור'.

ב'פדיון שבויים' נחלקו האחרונים מה נחשב 'יותר מכדי דמיהם'; האם כפי שרגילים לשלם על שבויים, או רק כפי המחיר בשוק העבדים.

ב'חילופי שבויים', נחלקו הדעות; יש שציידו לאסור לשחרר מחבלים תמורת חטופים יהודים, מחשש שיחזרו לרצוח יהודים. אך לדעת רוב הפוסקים מותר לשחרר את השבוי משום פיקוח נפש, וטעמים נוספים. ויש מוסיפים שחובה לשחרר, משום 'פיקוח נפש' ו'לא תעמד על דם רגלך'.

עומק הפשט

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא:

קריעה על 'מקום מקדש' – עניינא דיומא

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

ניתן להשיג

חוברת

תרומות ומעשרות

בזמננו

(גיליונות 116 – 118)

המחיר 2 שקל

הגיליון נתרם על ידי

הרב משה הלפרין

שליט"א לרגל הולדת

הבת במזל טוב,

יהי רצון שיזכו

ההורים לרוות רוב

נחת דקדושה מכל

צאצאיהם.